

Александра М. АНТИЋ*
Филозофски факултет Ниш

РЕСАВСКИ ПРАВОПИС У БАРАЊСКОМ ПРЕПИСУ ДУШАНОВОГ ЗАКОНИКА**

Апстракт: Радом се покушава утврдити присуство најизразитијих одлика ресавске правописне школе у Барањском препису Душановог законика, насталом у првој четвртини XVI века. Пажња је усмерена на употребу дебелог *јер*, писање графеме *ы* на месту које јој по етимологији припада, употребу графеме *ї* у функцији обележавања тзв. редукованог *и*, бележење гласовне вредности [ја] графемом *а*, употребу графема *є* и *ѣ* за означавање гласовне вредности [је], употребу грчких слова, писање запете и тачке на доњој линији реда у оквиру новијег система интерпункције, те на редовну употребу спирита и акценатских знакова.

Кључне речи: графија; ортографија; ресавска правописна школа; Барањски препис; Душанов законик; XVI век.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Иновације у графији и правопису које су се појавиле у српским текстовима насталим у XIV веку, посебно у његовим последњим деценијама, али и у онима насталим у првим деценијама XV века, познате су у литератури као ресавизми. Иако је ресавска правописна школа углавном довођена у везу са манастиром Ресаве и Константином Филозофом, утврђено је да је ресавски правопис „створен пре доласка Константина у Србију, пре подизања манастира Ресаве (1407/1408)” (Чигоја 2008: 194). Основно обележје ове, најмлађе српске ортографске школе било је „спровођење конвенционално-етимолошког начела с посебним настојањем да се васпостави првобитни ћирилометодски старословенски правопис” (Недељковић 1975: 243). На то да су ресавском правопису узор били „српски предрашки, бугарски и грчки правопис” (Милановић 2004: 45) јасно упућују његове најистакнутије одлике:

* докторант, aleksandraantic1993@gmail.com

** Рад је финансијски подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

- 1) употреба дебелог *јер*;
- 2) писање графеме *ы* на етимолошком месту;
- 3) употреба графеме *ї* (тзв. десетеричко *и*) испред *ј*;
- 4) употреба лигатуре *ѣ* за обележавање иницијалне гласовне вредности [ја] и графеме *ѧ* за њено бележење у поствокалској позицији;
- 5) употреба графема *ѣ* и *ѣ* за означавање гласовне вредности [је], како на почетку речи, тако и у средини и на крају речи иза вокала;
- 6) поновна употреба грчких слова (најчешће су то била: *џ, ѷ, Ѡ, ѷ*);
- 7) новији систем интерпункције, који подразумева употребу запете и тачке на доњој линији реда;
- 8) редовно присуство спирита и акценатских знакова (Јерковић 1980; Поломац 2008; Чигоја 2008).

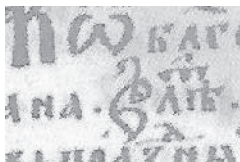
Циљ овог рада јесте да испита у којој су мери наведене особине ресавске правописне школе заступљене у Барањском препису Душановог законика, чији је настанак на основу филигранолошке анализе смештен у прву четвртину XVI века (Стефановић 1997: 84). Оригинални текст Душановог законика, донетог на саборима одржаним 1349. и 1354. године, био је „остварен по правописним, језичким и стилским начелима која су одговарала својој епохи, а то је била средина XIV в, доба владавине рашког правописа са донекле већ назначеним тенденцијама према појединим ресавским одликама” (Грицкат 1978: 113). Будући да се Барањски препис појавио више од стотину педесет година након оригиналног текста, очекивано је да у њему преовладавају начела новије ресавске правописне школе. Међутим, не сме се сметнути с ума чињеница да је овај препис Душановог законика, попут свих осталих, преписан са предлошка и да су „сви прототипови данас познатих верзија били написани приближно у исто време, када је у писању владала рашка редакција, незнатно ресавизирана” (Грицкат 1978: 114); стога се евентуална колебања између рашких и ресавских правописних решења чине оправданим.

ПОЛУГЛАСНИЧКИ ЗНАК

Барањски препис Душановог законика се, по речима Ирене Грицкат-Радуловић, од Призренског преписа разликује по одсуству дебелог *јер* (ѣ) (1997: 90), знака који се у ресавској правописној школи углавном користио за бележење изговорног полугласника у предлозима *ѣѣ, сѣ, кѣ*, у префиксима *сѣ-, вѣ-* и *ѣѣ-/ѣѣ-*, у корену *ѣѣ-*, као и у вокалном *ѣѣ* и *лѣ* (Јерковић 1980: 27-28; Чигоја 2008: 191). Иако би се на основу времена настанка Барањског преписа претпоставила редовна употреба дебелог *јер*, испоставило се да је овај знак на двадесет и осам листова, колико у читавом

кодексу заузима Душанов законик, употребљен само једном, и то у лигатурно написаном предлогу вѣ с почетка текста:

вѣ лѣ^ѿ (125v 2).

Слика 1.

Предлог вѣ написан на начин представљен на слици 1. среће се у једној повељи кнеза Лазара из XIV века, као и у рукописним књигама насталим у XV веку и касније (Ђорђевић 1990: 125).

У свим осталим случајевима у којима би се, у складу са нормом ресавске правописне школе, очекивало бележење дебелог *јер* у Барањском препису писало се танко *јер*:

1. предлози: вѣ празѣ^ѿникъ (125v 3), вѣ азѿ^ѿмн'ство (126v 5/6), вѣ хрѣ^ѿтианство (126v 6/7, 126v 9), вѣ вѣ^ѿрѣ (126v 16, 126v 21), вѣ хрѣ^ѿтиан'стѣ^ѿ (126v 18/19), вѣ зѣ^ѿмлн (143r 5), вѣ об^ѿлнченїе (145r 7);

кѣ сво^ѿкѣмѣ (126r 10, 129r 6, 142r 5/6), кѣ оно^ѿмѣнѣн (126r 22), кѣ сво^ѿкѣмоу (130v 5), кѣ ар' хѣ^ѿрею (130v 5/6), кѣ стѣ^ѿлю (131v 2), кѣ станѣ^ѿннѣноу (141r 2/3), кѣ црѣ^ѿ (142r 5, 142v 12), кѣ гпѣ^ѿжн (142v 3/4), кѣ кра^ѿлю (142v 4), кѣ властѣ^ѿлѣ^ѿ (142v 5), кѣ црѣ^ѿу (144v 11, 148r 4), кѣ кѣ^ѿфалїамѣ (147r 19), кѣ прѣ^ѿвїнѣмѣ (148r 10);

сѣ прѣ^ѿво^ѿщїен'нынѣ (125v 7), сѣ стар'цн (128r 1), сѣ вѣ^ѿховѣ^ѿствомѣ (128v 17), сѣ свонѣ^ѿмѣ (132v 4, 143r 12/13), сѣ сѣ^ѿлѣ^ѿ (135v 16), сѣ чнѣ^ѿмѣ (139v 12), сѣ свонѣ^ѿмѣ (140v 17), сѣ вѣ^ѿѣ (141r 6, 148r 13), сѣ црѣ^ѿѣмѣ (143r 13/14), сѣ гпѣ^ѿжѣ^ѿмѣ (143r 14), сѣ црѣ^ѿкѣ^ѿлѣ^ѿ (143r 15), сѣ властѣ^ѿлн (143r 15), сѣ стра^ѿжамѣн (147r 16), сѣ вѣ^ѿѣмѣ (148r 11), сѣ совѣ^ѿлѣ^ѿ (150v 4), сѣ шѣ^ѿѣмѣ (151v 2);

2. префикси: вѣ^ѿзнѣсенїа (125v 3), вѣ^ѿшо^ѿцѣ^ѿтъ (126r 16/17), вѣ^ѿзвратѣ (126v 6, 126v 13/14), вѣ^ѿзвратнѣ^ѿ (126v 8/9);

сѣ^ѿбора (125v 6, 135v 9), сѣ^ѿгрѣ^ѿшнѣ^ѿмѣ (126r 12), сѣ^ѿгрѣ^ѿшенїе (126r 20/21, 132v 13), сѣ^ѿжнѣ^ѿж (128v 18/19), сѣ^ѿмрѣ^ѿтн (129v 5, 131r 3/4, 149v 7), сѣ^ѿтворнѣ^ѿтъ (132v 4), сѣ^ѿгрѣ^ѿшнѣ^ѿмѣ (132v 17, 132v 19), сѣ^ѿворѣ^ѿу (135v 8), сѣ^ѿбор'ннѣ^ѿмѣ (135v 10), сѣ^ѿдрѣ^ѿжн (136v 21), сѣ^ѿбор'нога (136v 22), сѣ^ѿблѣ^ѿудѣ (141r 5), сѣ^ѿвѣ^ѿт'ннѣ^ѿмѣ (142r 2), сѣ^ѿврѣ^ѿшнѣ^ѿтн (142v 10), сѣ^ѿборѣ^ѿ (144r 2), сѣ^ѿврѣ^ѿшн (148v 4), сѣ^ѿврѣ^ѿшнѣ^ѿмѣ (149r 3);

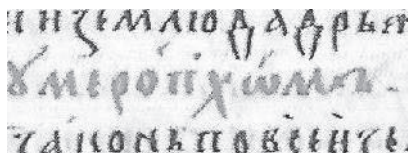
3. корен вѣ^ѿ:- вѣ^ѿсомѣ^ѿ (128r 5), вѣ^ѿсѣ^ѿ (141r 5);

4. вокално *р*: нѣ^ѿпрѣ^ѿво (125v 16), о^ѿдрѣ^ѿжн (126r 16), трѣ^ѿговѣ^ѿѣ (126v 13, 140v 16), нѣ^ѿврѣ^ѿжѣ^ѿта (127v 14/15), свѣ^ѿрѣ^ѿжѣ^ѿ (128v 10), дрѣ^ѿжн (128v 11, 129v 17, 136v 2, 139v 19, 149r 10), сѣ^ѿмрѣ^ѿтн (129v 5, 131r 3/4, 149v 7), дрѣ^ѿжѣ^ѿ (129v 11, 135r 6, 146v 22, 149r 4), тѣ^ѿврѣ^ѿдѣ^ѿ (130v 17), прѣ^ѿв'нїнѣ^ѿмѣ (130v 18), дрѣ^ѿжѣ^ѿвѣ^ѿ (132v 12), дрѣ^ѿжѣ^ѿва (133r 19, 144r 2/3), тѣ^ѿврѣ^ѿдо (133v 9), крѣ^ѿвѣ^ѿ (134v 14, 151v 8), дрѣ^ѿж

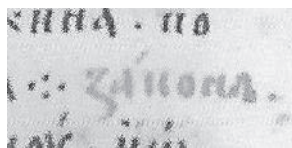
аль (136r 22), съдрѣжн (136v 21), трѣговѣ (140r 21), трѣговѣци (140r 21), наврѣкы (140v 4), скрѣлата (140v 7), трѣгѣ (140v 11), задрѣжати (140v 13, 143r 17/18), трѣговѣца (140v 14), оудрѣжн (140v 18), трѣговѣца (140v 18/19)¹, задрѣжн (140v 20), съврѣшннн (142v 10), тврѣдн (142v 18/19)², трѣговѣ (143v 13), дрѣжавоу (143v 17, 144r 7, 146v 22/147r 1), затрѣвѣ (143v 22), стрѣмоглавѣ (144v 8/9), испрѣва (144v 13), себрѣдѣмѣ (146r 18), трѣговѣцѣмѣ (146r 21), дрѣжавѣ (147r 3), брѣдо (147r 22), брѣда (147v 2/3), брѣдоу (147v 5), трѣговѣцоу (147v 22), трѣговѣць (148r 9), прѣвѣнѣмѣ (148r 10), съврѣшн (148v 4), дрѣжѣтѣ (148v 15), съврѣшннн (149r 3), прѣвѣннн (149r 17), сокрѣвавнн (149v 6/7, 149v 12/13), врѣжѣ (149v 14/15), трѣговѣхѣ (149v 20), срѣвѣ (150r 11), врѣше (150r 17), грѣкѣ (150v 2), срѣвннн (150v 2/3), прѣвѣннн (151r 2);

5. вокално л: дльгѣ (126r 8, 138v 9, 146r 2, 146r 4), дльгѣ (126r 7, 127v 1, 127v 4), вльховѣствоу (128v 17), дльгоу (134v 12), дльга (137v 20), закльнѣ (146r 9), кльноу (146r 10, 146v 3)³.

У анализираном корпусу је регистровано неколико примера у којима су графеме *м* и *н* спојене са финалним полугласником⁴, и то „помоћу карактеристичног издигнутог лука, или надвученог почетка полугласничког знака” (Грицкат-Радуловић 1997: 90). Како Ирена Грицкат истиче, овакав облик полугласника почео је да се употребљава у последњој четвртини XV века, али он палеографски не представља право њ (1978: 139–140). На сличност између тзв. типичног облика полугласника (Грицкат 1978: 139) и дебелог *јер* јасно указују слика 2. и слика 3.

Слика 2.

Слика 3.

- 1 Ова реч у оригиналном тексту долази са лигатурно написаном групом *ѣв*, али из техничких разлога то не можемо приказати.
- 2 Претходна напомена односи се и на ову реч.
- 3 Потврде вокалног л у Барањском препису помињу се у раду „Српскословенске и српске народне фонетске особине Барањској ѣрејиса Душановој законика” (Антић 2019: 101).
- 4 Примери овог типа забележени су и у повељама патријарха Спиридона (Поломац 2008: 164).

Осим у наведеним, типичан облик поугласника јавља се још у следећим речима:

в'сѣмь (128r 7), калогѿромь (128r 12), вльховѣствомь (128v 17), црѣвомь (131v 8), печатѿомь (133r 13), црѣкомь (134r 15), мѣроп'хомь (135r 7), роднмь (135v 4), властѣломь (136v 12), нахвалнцомь (137r 16), црѣков'номь (139v 19), црѣцомь (143r 14), образомь (144v 20), трѣгов'цѣмь (146r 21), собомь (151r 3), црѣков'нмь (151r 5), соудѣамь (151r 19);

днѣ (125v 4), законь (125v 15), законь (128r 11, 146v 2), властѣлннъ (144r 12, 145v 6).

Такође, у Барањском препису налазимо четири потврде случаја „да се надредно *м* при крају речи спаја са крајњим полугласником у реду, и то линијом која од полугласника такође чини облик сличан знаку њ” (Грицкат 1978: 139):

дѣлѣѣ (131v 5), волѣѣ (140v 16), стражѣѣ (148r 10), потѣѣ (149v 15).

ПИСАЊЕ ГРАФЕМЕ Ы

У карактеристике ресавке правописне школе убраја се и употреба графеме *ы* на етимолошком месту (Поломац 2008: 116). О присуству ове ресавске црте у Барањском препису сведоче бројни примери, које смо разврстали у следеће категорије:

основа речи: *выше* (125v 14), *быль* (137v 21), *языкъ* (129r 2/3), *езыкъ* (149r 8), *выше* (144v 21, 145r 13, 146v 15), *мытѣ* (129r 10)⁵;

акузатив множине именица мушког рода: *таты* (150v 5);

инструментал множине именица мушког рода: *ѣпкпы* (129v 21), *стапы* (149v 14);

номинатив једине опште придевске заменице: *в'сакын* (126v 18), *всакы* (127r 18, 133v 10, 133v 11, 143r 12, 145v 19, 148r 8, 149r 9), *в'сакы* (140v 16), *всакын* (151v 12);

инструментал једине ушитне придевске заменице: *кымь* (134r 10, 143r 16);

инструментал једине показне придевске заменице у мушком роду: *сым'зн* (145r 5);

номинатив једине придева и редних бројева мушког рода: *латнн'скы* (126v 19), *дрѣгын* (136v 15/16), *облычнын* (145r 6), *двор'скы* (145v 15);

генитив једине придева женског рода: *црѣкыне* (129r 17);

акузатив једине придева мушког рода: *црѣкы* (130r 14);

5 Група *ѣо* је у оригиналу преписа обележена лигатуром, али из техничких разлога нисмо у могућности да то овде прикажемо.

инструментал јединине придева мушког рода: прѣωсцѣн' нын^а (125v 7), град'скы^а (151r 8);

генитив множине придева мушког рода: сѣын^а (126v 11), велнкын^а (129r 17), оукогын^а (151r 18);

инструментал множине придева мушког рода: велнкыин (125v 10);

локатив множине придева мушког и женског рода: цѣквын^а (129r 3), млтнын^а (136v 19);

речца: пакы (131r 2, 144v 13/14, 146r 7, 149v 17).

Ипак, због чињенице да „писари нису имали ослонца у матерњем језику” (Јерковић 1983: 30) писање *јерија* није било доследно, што значи да је долазило до мешања графеме *ы* са графемом *и*, графемом *ї* или диграмом *ин*. По колебању приликом употребе графеме *ы* преписивач Барањског преписа приближава се осталим писарима и преписивачима из тог периода. Недоумице у вези са писањем графеме *ы* запажене су још у Струшком препису (Грицкат-Радуловић 1975: 130), у Атонском препису (Грицкат-Радуловић 1975: 214), у повељама и писмима Српске деспотовине (Поломац 2016: 47-53), у *Хиландарском медицинском кодексу* (Јовић 2011: 50-54), као и у *Српској Александриди* (Јерковић 1983: 25-30).

У Барањском препису су забележене следеће потврде писања графеме *и*, односно графеме *ї* на месту етимолошког *ы*:

основа речи: мωнастрѣω^а (127v 19/20), тисоуцѣ (128r 2), мωнастрїн^а (128r 3, 128r 13), мωнастрѣ (128r 14), поснлаю (128r 16, 148v 11/12), мωнастрѣѣ (128v 4), мωнастрѣ (128v 8/9), мωнастриа (128v 15), познва (132v 21/22, 132v 22), добнткωмь (135v 20/21), тисоукю (137v 1), вн (141r 22), добнткь (144r 17/18), вилъ (146r 13), тисѣщ * (146v 9), мнта (146v 14), поснлають (149r 13/14), вилн (151r 2);

инструментал множине именица мушког и средњег рода: властѣан (125v 12, 143r 15), мнтрополнтн (129v 21), нгвмѣнн (129v 22), стапн (132r 9, 137r 12), гпѣдари (134v 11), сѣлн (144v 18), катъни (144v 19), становн (152r 4);

номинатив јединине придева мушког рода одређеног вида: цѣков' ннн (129r 10), добрїн (131v 20), цѣков' ннн (139v 14), властѣл'скїн (139v 14);

номинатив јединине редног броја у мушком роду: сѣднн (142v 1);

номинатив јединине показне придевске заменице у мушком роду: таковїн (149v 2/3);

генитив јединине придева женског рода одређеног вида: латин'скїѣ (126v 14/15);

акузатив јединине придева мушког рода одређеног вида: дѣовн' ннн (126r 8), цѣков' ннн (128r 21), златїн (131v 21), лѣωскїн (134v 15), люд'скїн (151v 8);

инструментал јединине придева мушког рода одређеног вида: бѣговѣр' нннмь (125v 11), дѣов' нннмь (131v 5), цѣковннмь (151r 9), дворьскїнмь (151r 13/14);

б) *и* + група *је* забележена непрејотованим вокалом (їе, їе):

ар'хїерен (125v 9), ар'хїереа (125v 20), ар'хїеренїе (126r 2), повнновенїе (126r 9), ар'хїерею (126r 10, 130v 5/6), послашанїе (126r 9/10), мнтрополнтїе (127v 7), метохїе (128v 6), людїе (129r 4, 129v 19, 140r 3, 150v 8), сорвжїе (131v 20), сїега (136v 21/22), соудїе (137v 18, 138r 7, 138r 8, 145v 5, 147r 12, 148v 12, 148v 15, 149r 2, 149r 4, 149r 13, 150r 18, 151r 15, 151v 5, 152r 12), свдїе (139r 4, 143r 19, 152r 9), повел'нїе (143v 5, 144r 22, 150r 9, 151r 19, 152r 3), нн'їега (143v 5/6), граблїенїе (144r 15), пр'їмнкюрїе (144v 16), гп'їдарїе (145r 11), опраб'їанїе (145r 18, 145v 3/4, 149r 1), оправ'чїе (146v 7), кїефалїе (147r 12, 147r 20, 148r 6), златарїе (150r 1), ннвїе (150v 21), гловбарїе (152r 8), гловбарїе (152r 11), глобарїе (152r 14);

нєхот'нїемь (126r 14), архїерен (127r 17/18), сьгр'шєнїе (126r 20/21, 132v 13), мнтропол'їтїе (128r 18), калог'їерїе (128v 1), кїефалїе (133v 13), сїега (136v 21/22), вєс'ц'їнїе (140v 15), нн'їега (143v 9), чїега (143v 14);

в) *и* + група *је* забележена прејотованим вокалом (їе):

людїе (125v 19, 129v 11, 129v 16, 131r 17, 135v 3), сїега (126r 13), с'їнтелїе (126r 19), латнн'скїе (126v 14/15), бл'ївенїе (127r 15), мнтрополнтїе (128r 18), послошанїе (128v 12/13), калог'їерїе (128v 14), велїе (129r 18), оранїе (130r 7), архїерен (130v 6), хотенїе (130v 10), третїега (131r 6), свдїе (134v 13, 139r 8), ндланнїемь (135r 22), поведь'їе (135v 12), соудїе (137v 15, 139v 1, 145r 22, 150r 15), осв'їенїе (141r 21/22), писанїе (142r 17), обланченїе (145r 7), гвсарїе (145r 13), повел'нїе (145v 20), полн'їе (146v 6);

г) *и* + група *ју* забележена прејотованим вокалом (їю):

запов'дїю (126v 2/3), велїю (131r 21), прнкїю (131v 13, 150v 12), соудїю (139v 7, 145v 19), ношїю (147v 10);

д) *и* + група *јо* забележена непрејотованим вокалом (їо):

пєчатїомь (133r 13), соудїомь (151r 13).

Преписивач је при бележењу редукованог *и* испред непрејотованих вокала остао доследан ресавском правописном маниру, користећи редовно десетеричко *и*. Колебање је пак приметно при бележењу редукованог *и* испред прејотованих вокала - у овом случају су, осим графеме *ї*, коришћене још:

1. графема *н*, уобичајена у старијој рашкој правописној школи (Лутовац Казновац 2019: 46):

пнннцдахь (149v 4), пннннца (149v 5), пннннци (149v 8), пнннњ (149v 10); ар'хїеренїе (126r 2), ннїднна (126r 3), с'їлнїе (127r 12), снїе (129v 4), чнїе (131v 3), внїе (132r 9, 137r 12, 149v 17), чнїе (136r 16, 142r 6, 150r 16), оубнїе (137r 20, 141v 5), вбнїе (137r 21, 137v 2, 137v 7), прнїель (141r 8), внїета (141v 8), чнїемь (142v 20, 144v 3), прнїетїн (143v 4);

вню (149v 13);

2. графема њ:
црѣкѣ (129r 17);

3. графема њ:
властелннѣ (151r 11)⁷.

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНЕ ВРЕДНОСТИ [ЈА]

Насупрот рашкој правописној норми, која је подразумевала употребу лигатуре њ са гласовном вредношћу [ја], ресавску правописну школу карактерисала је употреба „лигатуре њ у иницијалном положају и графије а у средини и на крају речи иза вокала” (Јовић 2011: 68). Бележење секвенце [ја] помоћу графеме а у поствокалском положају, како у средини, тако и на крају речи у Барањском препису потврђено је великим бројем примера:

патрїар’ хѡ (125v 8), хр’ ѿанствѣ (125v 15), хр’ ѿан’ ство (125v 16, 126v 7, 126v 9, 127r 3), хр’ ѿанство (125v 17/18), хр’ ѿань (126r 20, 146r 22), хр’ ѿанѣ (126v 5), хр’ ѿане (126v 14), хр’ ѿанствѡ (126v 18/19), хр’ ѿаннна (126v 20/21), хр’ ѿан’ кѡ (127r 2), хр’ ѿанѣ (127r 8), ннорїа̄ (127r 13), кїновїа̄ (127v 22), хр’ ѿанїна (129r 1), патрїарѣ (129r 12, 131r 20), пронїар’ ске (133v 6), кѣфалїа̄ (133v 12), свдїамн (134v 9), пронїарѡ (135r 10), соудїамь (137r 4, 151r 19), соудїахь (139v 1, 145r 22), патрїар’ хѡвь (139v 22/140r 1)⁸, дїакоу (142r 16/17), севрѣдїамь (146r 18), кѣфалїамь (147r 14/15, 147r 19), соудїамн (148v 5/6), соудїа̄ (152r 8);

възнесенїа (125v 3), сложенїа (125v 14), ар’ хїереа (125v 20), вѣнчанїа (126r 4), блѣвенїа (126r 5), оупрошенїа (126r 5), повелѣнїа (126r 17), велїа (131v 21), свдїа (134v 5), ѡпаданїа (137r 5), оуѣдїнїа (138v 21), хотѣнїа (139v 6), проводьтїа (142r 1), соудїа (143r 21, 145v 10, 145v 15, 149r 9), ѡблнченїа (145r 17), кѣфалїа (148r 18), ѡпър’ чїа (148r 21).

У свим регистрованим примерима графема а користи се за означавање гласовне вредности [ја] иза десетеричког и, а управо је употреба графемске групе ѡа, како Вера Јерковић наводи, једна од најмаркантнијих црта у ресавском правопису (1983: 17).

Да обележавање секвенце [ја] помоћу графеме а у горенаведеним позицијама у анализираном корпусу није доследно спроведено илуструју примери написани са лигатуром ѡа:

поаь (131v 22), нааѡалн (138v 15), нааѡал’ цн (138v 15/16), пнїаннцахь (149v 4), пнїаннца (149v 5), пнїаннци (149v 8), пнїань (149v 10);

7 Употреба танког *јер* за бележење редукованог и потврђена је у малом броју примера у повељама и писмима XII и XIII века (Ивић-Јерковић 2008: 469-470).

8 Сугласничка група *ѡр* је у оригиналном тексту обележена лигатуром, но то у раду не може бити приказано.

кога (129v 22, 130r 3, 132v 7, 135r 3, 135v 13, 142r 18, 147v 2, 148r 2).

У малобројним регистрованим примерима за бележење групе [ја] у иницијалној позицији употребљена је лигатура ња, што одговара и рашкој и ресавској правописној школи:

њако (133v 21, 135v 2, 138v 19, 145v 9), њака (135v 13)⁹.

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ГЛАСОВНЕ ВРЕДНОСТИ [ЈЕ]

Коришћење графеме *є* и тзв. широког *е* (*є*) у функцији обележавања гласовне вредности [је] одликује ресавску ортографску школу (Чигоја 2008; Поломац 2008). Правопис писања гласовне секвенце [је] у Барањском препису није нормализован, те се у поменутом документу поред правописних решења типичних за ресавску школу често среће и правописно решење из старије рашке школе (лигатура *џ*).

Употреба графеме *є* са гласовном вредношћу [је] у духу ресавског правописа потврђена је у иницијалном положају и иза вокала, у медијалној и финалној позицији:

єретникъ (127r 7), єресницѣ̄̄̄ (128v 15), єдина (129v 2), єдне (130r 1), єдноу (130r 8), єще (131v 14), єго (131v 17), єдїно (133r 20), єднон (134r 1/2), єдинъ (135r 13, 151v 2, 151v 21), єдїнь (135r 13), єдннон (135r 19), єдннѡмъ (135r 22/135v 1), єднон (135v 5), єдноно (135v 16/17), єдно (135v 22), єднѡ (136v 20), єм' стѣѣ (137v 11)¹⁰, єм' це (137v 13), єм' стѡа (140r 5), єм' цн (140r 6), єдинога (147r 11), єре (147v 18, 148v 20), єзыкъ (149r 8);

сѡего (125v 20), нєхотѣнїємъ (126r 14), архїерєн (127r 17/18), заєд'но (134r 1, 135r 1/2, 135r 4), сїєга (136v 21/22), єєм'чн (143r 21), ннчїєга (143v 9), чїєга (143v 14);

сьгрѣшенїє (126r 20/21, 132v 13), ѓнтрополїтїє (128r 18), калѡгїєрїє (128v 1), кєфалїє (133v 13), дає (135v 14), вєс' цѣнїє (140v 15), ннкѡє (143v 2), кѡє (145v 3).

У поствокалској позицији у средини и на крају речи бележена је и графема *є* у функцији означавања гласовне вредности [је]:

ар' хїєрен (125v 9), ар' хїєреа (125v 20), ар' хїєренїє (126r 2), ар' хїєрею (126r 10, 130v 5/6), ннчїєга (143v 5/6);

повнновенїє (126r 9), послашанїє (126r 9/10), ѓнтрополнїтїє (127v 7), мєтохїє (128v 6), людїє (129r 4, 129v 19, 140r 3, 150v 8), ѡрѡжїє (131v 20), сѡдїє (137v 18, 138r 7, 138r 8, 145v 5, 147r 12, 148v 12, 148v 15, 149r 2, 149r 4, 149r 13, 150r 18, 151r 15, 151v 5, 152r 12), сѡдїє (139r 4, 143r 19, 152r 9), повєлѣнїє

9 Примери из овог одељка дати су већ у раду „О неким графичким одликама Барањског преписа Душановог законика” (Анић 2020: 221).

10 Технике могућности нам не дозвољавају да ову реч напишемо онако како је налазимо у оригиналу, са лигатуром за сугласничку групу *ѡв*.

(143v 5, 144r 22, 150r 9, 151r 19, 152r 3), грабленіє (144r 15), прѣднкюріє (144v 16), гпѣдларіє (145r 11), шпракѣніє (145r 18, 145v 3/4, 149r 1), шправ'чїє (146v 7), кѣфаліє (147r 12, 147r 20, 148r 6), златаріє (150r 1), ннвїє (150v 21), гловбаріє (152r 8, 152r 11), гловбаріє (152r 14).

Бројне су потврде употребе лигатуре ꙗ на почетку речи, али и у поствокалском положају у средини и на крају речи:

ѣресь (126v 4), ѣресн (126v 14), ꙗ̄ (127v 12, 128r 14, 128r 22, 129r 20, 129v 6, 130v 9, 130v 15, 131v 18, 132r 2, 132v 17, 132v 19, 133r 4, 134v 1, 134v 2, 136r 1, 136r 21, 136v 7, 136v 22, 137v 17, 137v 19, 139v 13, 139v 15, 139v 17, 139v 17, 141r 16, 141v 17, 143r 7, 143r 11, 143v 19, 144r 1, 145r 18, 145r 22, 145v 10, 145v 18, 145v 21, 146r 8, 146r 13, 148r 15, 150v 14, 150v 20, 151r 16), ꙗ̄ (128r 8, 130v 13, 131r 22, 135v 7, 136r 19, 136v 18, 137r 14, 137v 20, 139r 5, 141v 20, 141v 22, 142r 8, 144v 12, 145r 19, 147r 12, 149r 1), ꙗ̄зыкь (129r 2/3), ꙗ̄̄ (130r 21, 136r 2, 136r 21, 138r 18, 139v 13, 139v 15, 139v 17, 139v 21, 140r 1, 140r 8, 141r 10, 141r 21, 142r 14, 145r 12, 147v 9, 147v 15, 149v 21), ꙗ̄говѣ (131r 7), ꙗ̄го (131v 22), ꙗ̄сѣ̄ (133v 20), ꙗ̄днѡ̄ (135r 2), ꙗ̄ре (137v 21, 141v 22, 149r 6), ꙗ̄д'нь (138v 9, 143r 6), ꙗ̄р' (146v 12, 148r 16);

поставлѣꙗемо (125v 5/6), іоаннкїѣ̄ (125v 8), ннѣднна (126r 3), своꙗѣмѣ (126r 10, 129r 6, 142r 5/6), сїнега (126r 13), своꙗѣмоу (130v 5), архїѣрен (130v 6), третїѣга (131r 6), чнѣн (131v 3), старѣѣга (134r 7), прѣꙗѣмь (134v 15), ннѣдннѣмь (135r 22), наꙗздаѣ (138v 8), наꙗзда (138v 11), наꙗзд'нын (138v 12), своꙗн (139v 2), прнꙗѣль (141r 8), воꙗѣводе (141r 19), воꙗѣводѣ (141v 3), внѣта (141v 8), коꙗѣмь (142r 19/20), чнѣмь (142v 20, 144v 3), прнѣтїн (143v 4), коꙗѣм' (144v 5/6), незнаꙗѣмѣ (146v 16/17), коꙗѣмоу (147v 21), прѣꙗѣмь (151v 7);

людіє (125v 19, 129v 11, 129v 16, 131r 17, 135v 3), коꙗ (125v 21, 128v 2, 128v 17, 128v 20, 129v 18, 133r 15, 139r 7, 141r 22, 145r 22, 145v 11, 147r 18, 147v 7, 149r 4), ар'хїеренѣ (126r 2), прѣчюꙗ (126r 15, 130r 13, 141r 20, 142v 7), снѣнтѣлїє (126r 19), чюꙗ (126v 1), латнн'скїє (126v 14/15), сг'анѣ (127r 12), блѣвнїє (127r 15), зговараѣ (128r 1), мнѣтрополнтїє (128r 18), послѡшанїє (128v 12/13), калѡгїерїє (128v 14), цр'кьнѣ (129r 17), велїє (129r 18), снїє (129v 4), лїдїє (130r 5), шранїє (130r 7), хотенїє (130v 10), даꙗ (131v 13, 131v 20, 134v 7, 149r 11), шпсѡꙗѣ (132r 5, 132r 12), шп'сѡꙗѣ (132r 8, 132r 15), внїє (132r 9, 137r 12, 149v 17), шп'сѡꙗѣ (132r 11), своꙗѣ (134v 12, 137v 10, 142r 3, 144r 4, 147r 20), сѡдїє (134v 13, 139r 8), поꙗѡдѣїє (135v 12), чнїє (136r 16, 142r 6, 150r 16), ннѣкоꙗ (137r 3, 147r 1/2), оꙗѡвнїє (137r 20, 141v 5), внїє (137r 21, 137v 2, 137v 7), соꙗдїє (137v 15, 139v 1, 145r 22, 150r 15), коꙗѣ (139r 3), шсѡжѣнїє (141r 21/22), моꙗ (141v 20), шѡѣдоꙗѣ (142r 8/9), пїсаннїє (142r 17), шѡблченїє (145r 7), гѡсарїє (145r 13), поꙗѡлѣнїє (145v 20), полнїє (146v 6), р'ѣннѡꙗ (146v 15), вѣроꙗѣ (148v 7), шпнѡꙗѣ (149r 9/10), стоꙗ (150r 1, 151r 11, 152r 8), властелннѣ (151r 11)¹¹.

11 Примери представљени у овом одељку преузети су из рада „О неким графїјским одликама Барањског преписа Душановог законика” (Антић 2020: 222–223).

УПОТРЕБА ГРЧКИХ СЛОВА

За разлику од рашке правописне школе, у којој је употреба грчких слова наслеђених из старословенске писмености била ретка (Милановић 2004: 44), у ресавској ортографској школи „употреба ζ , ψ , θ и ν постаје норма” (Јерковић 1980: 28). У Барањском препису, међутим, ова одлика ресавске школе није потврђена великим бројем примера – *кси* се тако јавља само у грецизму $\epsilon\zeta\lambda\rho\sigma\eta$ (128r 15), $\psi\eta\psi\eta$ у грецизмима $\alpha\eta\theta\epsilon\mu\alpha$ (127v 12) и $\lambda\omega\theta\epsilon\tau\alpha$ (142r 14), а *ижица* једино у грецизму $\kappa\nu\rho\eta$ (125v 8)¹².

НОВИЈИ СИСТЕМ ИНТЕРПУНКЦИЈЕ

У Барањском препису преовладава новији систем интерпункције, који се појавио у XIV веку под утицајем грчког правописа (Недељковић 1975: 245). Основне одлике овог система, који одговара ресавској правописној норми, јесу употреба запете и тачка на доњој линији реда (Чигоја 2008; Поломац 2010). Илустрације ради, наводимо неке од регистрованих случајева употребе запете и тачке на доњој линији реда:

н за дхѡв’нѡн длѡгъ . всакъ члѡкъ да нмать повнновенїе н послѡшанїе къ своємѡ ар’хїерею . ако лн се кто оберѣте сьгрѣшнвѣ цркѡвн . нлн прѣствпнвѣ что любо ѡ сїега закона . волѡмъ н нехотѣнїемъ , да се повннѣ н исправи цркѡвн . (126r 8/15);

аше кон властелннѣ, оузмѣ влѡкъ по силѣ . да мѡ се обѣ роуцѣ ѡсѣкѡтъ , н носѣ врѣже . аше лн себрѣ оузмѣ по силѣ влѡкоу , да се обѣсн (132r 19/22);

властелѡмъ . н властелчнкїемъ . конмъ ѣе далѣ црѣ землю н градовѣ . ако се кто ѡ нн оберѣте , ѡплѣннвѣ села н люди . н затрѣвѣ прѣзѣ законѣ црѣвѣ . що ѣе оузаконнлѣ на сѣборѣ . да мѡ се взмѣ дрѣжава . (143v 18/144r 3).

Спорадично се у анализираном препису среће тачка писана у средини, између двеју линија реда, једини знак интерпункције коришћен у старосрпским споменицима насталим пре средине XIV века (Ђорђић 1990: 183):

[...] нлн на свдїннѡ , да га да · кѡда га понще [...] (134r 19/20);

хрнсовѡлн црѣвн · що соу оучнннѣнн градовѡмъ црѣвѣмъ · що нмѣ пнше [...] (142v 14/16);

[...] нлн ѡ ннѡн землн · вннѡу да дѡ свѡдѣ ѡ томѣзн · ако лн не дѡ [...] (151v 15/17).

12 О употреби грчких слова већ је било речи у раду посвећеном графичким одликама Барањског преписа Душановог законика (Антић 2020: 233).

АКЦЕНТИ И СПИРИТИ

Насупрот рашкој правописној школи, у којој су од надредних знакова углавном употребљаване само титле (Милановић 2004: 44), у ресавској правописној школи редовно се користе акценатски знакови и спирити, пореклом из грчког језика. Барањски препис обилује спиритима и акценцима, који су „доста правилно обликовани, и има их углавном на свакој речи по један или два; неке су речи неакцентоване” (Грицкат 1978: 138). У анализираном корпусу потврђена је употреба оксије, варије, двоструке варије (кендеме) и (положеног) *spiritusa lenisa*¹³.

Оксија, која је у грчком језику могла стајати на свим слоговима у речи осим последњег (Ивић–Јерковић 2008: 543), у Барањском препису писала се у свим слоговима у речи:

слѡженїѧ (125v 14), двѧцин (126r 21/22), длѧгове (134v 12), дрѧжалѧ (136r 22), оѧчиннѧ (137r 14), чїннѧтѧ (148v 14);

ѡчїстѧ (125v 17), нѧкѧда (131v 13), ѡтрѡцѧ (135r 1), навѧрѧкѧ (140v 4), вѧрѡвѧнѧ (146r 12);

вѧсѡмѧ (128r 5), потѡмѧ (151v 21);

стѧвѧ (127v 14), влѡѧдѧ (132v 4), нѡсѧ (132v 6), крѧвѧ (134v 14), шѧстѧ (142r 17).

У Барањском препису има и потврда писања двеју или трију оксија у истој речи:

зѧкѡнѧ (125v 15), зѧконѧ нѧкоѧ (126v 10/11), рѧботѡѧ (134v 5/6), зѧкѡноѧ (136v 6), пїшоѧ (145v 2), кѧлноѧ (146r 10).

Грчко правило о писању варије искључиво на финалном вокалу (Ђорђић 1990: 181) није у потпуности испоштовано у Барањском препису. По броју потврда у анализираном материјалу предњачи варија бележена изнад финалне вокалске графеме или лигатуре, премда има и потврда њене употребе над вокалом или лигатуром у иницијалном, медијалном и финалном слогу, као и у једносложним речима:

сѧдѧ (127v 5), ѡбѧ (127v 15), рѧспѧ (129r 11), полѡбѧ (131r 16), прѧдѧ (141r 4), дѧлѡ (148v 2);

пошлѧ (126r 21), чнѧ (136r 16), кѡѡ (140v 14);

злѡбѧ (133r 13), вѡѧсѧ (142r 18);

прѡклѧнѧю (126r 20), сѧмѡдрѡѧѧго (128r 18/19), полѡжнѧ (145v 1);

дѡмѡмѧ (133r 7), потѡрѡмѧ (149v 1), сѧлѡмѧ (151v 12);

зѧ (132v 14), нѧ (142r 1), цѡ (152r 9).

13 У раду наводимо само неке од многобројних потврђених примера употребе акцената и спирита.

Двострука варија или кењема, преузета из грчке музичке нотације, почела се употребљавати у српским рукописима још пре средине XIV века (Недељковић 1975: 246). У Барањском препису се, како Ирена Грицкат наводи, двострука варија употребљава над финалним вокалима, у функцији обележавања дужине, као и у једносложним речима, на вокалским завршецима (1978: 138):

кѡзмнкѣ (127v 3), поповѣ (128r 21), грѡбѡвѣ (128v 18), ктитѡрѣ (129r 20), мѣтрополнтѣ (129r 21/22), кннгѣ (142r 11)¹⁴;

лѣтнн'скѣ (126v 19), дѡбрѣ (127v 20), попѡв'скѣ (130r 21);

нагѣ (138r 19), чннѣ (142r 7);

нѣ (128v 8), тѣ (134r 22), нѣ (131r 20).

О употреби двоструке варије над вокалом или лигатуром у медијалном или финалном слогу у функцији означавања ненаглашеног или наглашеног квантитета (Поломац 2016: 154) сведоче следећи примери:

бѣшннѣкѣ (131r 22/131v 1), прѣповѣда (133r 1/2), пѣсе (136v 16).

Два спирита (*spiritus asper* и *spiritus lenis*), чије је бележење у грчком језику било везано за вокалски почетак речи, нису у српским текстовима имала гласовну вредност (Милановић 2004: 45). Истраживање је показало да се *spiritus lenis* (´) и положени *spiritus lenis* (˘), осим на традиционалном месту изнад иницијалног вокала, у Барањском препису обележавао и изнад вокала и лигатура у поствокалском положају, али и у једносложним речима:

нѣѣ (127r 10), ѡбрѣтн (128v 12), ѣчннѣнѣ (135v 7), ѡбѣнасѡ (136r 13/14);

ѡбѡзѣ (129r 19), нѣшѣ (136v 4), нѣгрѡвѣнѣн (148r 16/17);

патрѣѣрѣ (129r 12), наѣде (130r 12), трѣтѣѣга (131r 6);

своѣмѣн (134v 11), прѣѣмѣ (134v 15);

вѣзнѣсенѣѣ (125v 3), ѡпрѡшенѣѣ (126r 5), сѣлѣѣ (137v 5), ѡноѣ (138v 3);

дѣѣ (131v 20), сѣдѣѣ (139r 4), соѣдѣѣ (143r 21), ннѣѣѣ (147r 1/2), злѣѣтарѣѣ (150r 1);

ѣ (130r 18), нѣмѣ (133v 15), ѡ (135v 8).

Често је у анализираној грађи писан (положени) *spiritus lenis* удружен са оксијом:

ѡбрѣѣзѡ (125v 17), ѣрѣсѣ (126v 4), ѡбрѣѣтнѣн (126v 15), нѣѣѣнѣн (127r 21), ѣнѣѣѣѣѣ (127v 12), ѡѣрѣѣѣѣ (129r 3), ѣѣѣѣ (135v 13), ѣѣѣѣѣ (151v 2);

тѣѣѣѣѣ (127r 10), поѣѣѣѣѣ (131v 22), своѣѣѣѣѣ (147r 2);

крѣѣѣѣѣ (136r 19), кѣѣѣѣѣ (143v 16);

нѣѣѣ (128v 18), ѡѣѣѣ (132v 12), ѣѣѣ (145r 19).

14 Ради се о примерима гентива множине.

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Испитујући осам графичких и правописних одлика типичних за ресавску правописну школу, дошли смо до закључка да начела ресавског ортографског типа у Барањском препису нису доследно спроведена и да заступљеност анализираних црта у препису није уједначена.

Показало се да је дебело *јер* у корпусу забележено само једном, и то у лигатурно написаном предлогу *вѣ* и да се у свим осталим случајевима у којима би се у духу ресавског правописа очекивало бележење дебелог *јер* (предлози *вѣ*, *сѣ*, *кѣ*, префикси *сѣ-*, *вѣ-* и *вѣз-*/*вѣс-*, корен *вѣс-*, вокално *рѣ* и вокално *лѣ*) пише танко *јер*. Уцркос томе што је потврђена употреба тзв. типичног облика полугласника у споју са сонантима *м* и *н* (у двадесет пет примера), рекли бисмо да је правопис Барањског преписа једнојеров, што одговара рашкој правописној норми.

Писање графеме *ы* на месту које јој по етимологији припада, у складу са ресавским правописом, потврђено је у четрдесет два примера. Ипак, више је примера који сведоче о колебању преписивача Барањског преписа приликом бележења графеме *ы* – нађено је шездесет пет случајева са написаним осмеричким *и* или десетеричким *и* на месту етимолошког *јерија*.

За означавање вокала *и* испред *ј* у Барањском препису у највећем броју случајева употребљена је графема *ї*, изразито ресавска црта; наспрам сто педесет девет потврда употребе *ї* за бележење тзв. редукованог *и* стоји двадесет шест потврда употребе *и* и по једна потврда употребе *ы* и *ь*.

Правопис секвенце [ја] у поствокалском положају у испитиваном препису није нормализован, што значи да се истовремено користи и лигатура *ѡ*, у духу рашке школе, и графема *а*, у духу ресавске школе. Анализа је указала на то да у погледу ове графичке црте несумњиво претеже ресавско решење (педесет пет примера са графемом *а* наспрам петнаест примера са лигатуром *ѡ*).

И приликом бележења гласовне вредности [је] уочена су колебања, с тим што је овог пута предност на страни старије рашке школе. Наиме, у препису се две стотине и шест пута за означавање групе [је] користи лигатура *ѣ*, педесет два пута графема *е*, а четрдесет шест пута графема *є*. Ипак, треба имати у виду да на овакав резултат утиче учестала употреба помоћног глагола *јесам*, редовно обележаваног лигатуром.

Употреба грчких слова *Ѣ*, *Ѧ* и *Ѧ*, која представља типичну особину ресавске правописне школе, примећена је у свега неколико грецизама.

Истраживање је указало на то да је систем интерпункције у Барањском препису новији, са запетом и тачком на доњој линији реда, али уз спорадично јављање старије тачке између редова.

Ресавска правописна норма препознаје се и у фреквенцији акценатских знакова и спирита. У Барањском препису је посведочено бележење (положеног) *spiritusa lenisa*, *spiritusa lenisa* удруженог са оксијом, оксије, варије и двоструке варије (кендеме).

Узевши у обзир време настанка Барањског преписа Душановог законика (прва четвртина XVI века) и чињеницу да је преписан са предлошка из раније епохе (вероватно из XIV века), превласт ресавских одлика у појединим случајевима и мешање ресавских и рашких правописних решења у другим случајевима, чине се сасвим очекиваним и оправданим.

ИЗВОРИ

Законик цара Стефана Душана. Књига III. Барањски, Призренски, Шишајовачки, Раковачки, Раванички и Софијски рукопис. Београд: Српска академија наука и уметности; Завод за уџбенике и наставна средства, 1997.

ЛИТЕРАТУРА

- Анђић 2019: Александра Анђић. „Српскословенске и српске народне фонетске особине Барањској њрејиса Душановој законика“. *Башићина*, 49, 91–107.
- Анђић 2020: Александра Анђић. „О неким грађијским одликама Барањској њрејиса Душановој законика“. *Филолој*, 21, 217–238.
- Грицкат-Радуловић 1975: Ирена Грицкат-Радуловић. „Језик Струшког преписа“. *Законик цара Стефана Душана. Књига I. Сјрушки и Ајџонски њрејис*, 124–157.
- Грицкат-Радуловић 1975: Ирена Грицкат-Радуловић. „Језик Атонског преписа“. *Законик цара Стефана Душана. Књига I. Сјрушки и Ајџонски њрејис*, 213–220.
- Грицкат 1978: Ирена Грицкат. „Одике ресавске редакције у старијим преписима Душановог законика“. *Јужнословенски филолој*, 34, 112–148.
- Грицкат-Радуловић 1997: Ирена Грицкат-Радуловић. „Језик Барањског преписа“. *Законик цара Стефана Душана. Књига III. Барањски, Призренски, Шишајовачки, Раковачки, Раванички и Софијски рукопис*, 89–92.
- Ђорђић 1990: Петар Ђорђић. *Историја српске ћирилице: њалеографско-филолошки њрилози*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ивић-Јерковић 2008: Павле Ивић-Вера Јерковић. „Правопис српскохрватских ћирилских повеља и писама XII и XIII века“. *Сјудије из српске средњовековне њисмености*. Павле Ивић. Сремски Карловци-Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 361–588.
- Јерковић 1980: Вера Јерковић. „Средњовековне ортографске школе код Срба“. *Јуџословенски семинар за сјране славистије*, 31. Радоје Симић, Божо Ђорић. Београд: Међународни славистички центар, 19–28.
- Јерковић 1983: Вера Јерковић. *Српска Александрида: Академијин рукопис (др. 352): њалеографска, орџографска и језичка исјраживања*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Јовић 2011: Надежда Јовић. *Језик Хиландарској медицинској кодексa*. Ниш: Филозофски факултет.

- Лутовац Казновац 2019: Тамара Лутовац Казновац. Језик писама турских султана Дубровнику. Докторски рад. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Милановић 2004: Александар Милановић. *Крајка исјорија српској књижевној језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Недељковић 1975: Олга Недељковић. „Проблем рађања ресавског правописа и повеље из доба кнеза Лазара (посебно у односу на интерпункцију и прозодијски систем)“. *О кнезу Лазару: научни скуј у Крушевицу, 1971*. Ур. Иван Божић, Војислав Ђурић. Београд: Филозофски факултет, Одељење за историју уметности, 243–254.
- Поломац 2008: Владимир Поломац. „Ресавски правопис у повељама кнеза Лазара и патријарха Спиридона“. *Наслеђе: часопис за књижевност, уметност и културу*, 9, 155–171.
- Поломац 2010: Владимир Поломац. „Језик у повељи великог челника Радича манастиру Кастамониту из 1430/1431. године“. *Савремена ироучавања језика и књижевности: зборник са I научној скуји младих филолоја Србије одржаној 14. фебруара 2009. године на Филолошко-уметничком факултеиу у Крајујевицу, Књ. I*. Ур. Милош Ковачевић, Радивоје Младеновић, Никола Рамић, Владимир Поломац. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 307–325.
- Поломац 2016: Владимир Поломац. *Језик повеља и писана Српске десетоговине*. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Стефановић 1997: Димитрије Стефановић. „Опис Барањског рукописа“. *Законик цара Стефана Душана. Књија III. Барањски, Призренски, Шишајовачки, Раковачки, Раванички и Софијски рукопис*, 83–87.
- Чигоја 2008: Бранкица Чигоја. „Неколико напомена о термину ресавски иревопис (Према новијим истраживањима)“. *Теоријско-методолошки оквир за модернизацију описа српској језика (I)*. 3, *Међународни научни састанак slavista и Vukove dane*, 36. Београд: Међународни славистички центар, 191–201.

Aleksandra M. ANTIĆ

THE ORTHOGRAPHY OF RESAVA IN THE BARANJA
TRANSCRIPTION OF DUŠAN'S CODE

SUMMARY

The paper examines the characteristics of the orthography of Resava in the Baranja Transcription of Dušan's Code, created at the beginning of the 16th century. The research included the following features: the writing of the grapheme њ, the writing of the grapheme њ at the etymological place, the use of the grapheme ĩ in front of *j*, the use of the ligature ꝛ to mark the initial group [ja] and the use of the grapheme ꝛ to mark the aforementioned group after a vowel, the use of the graphemes ε and ε to mark the group [je] in all positions in the word, the use of the Greek letters, the latest punctuation system, and, lastly, the writing of the accents and *spiritus lenis*. A significant number of examples confirmed the use of the grapheme њ at the etymological place, the use of the grapheme ĩ to mark the so-called reduced *i*, the use of the grapheme ꝛ to write the group [ja] after a vowel, the use of the comma and the full stop on the line on the bottom, as well as the writing of the accents and *spiritus lenis*. The research has also shown that the grapheme њ was written in an isolated example, that the group [je] was primarily written by using graphemes ε and ε, which is in accord with the orthography of Resava, and, finally, that the rare use of the Greek letters is related to the Greek words. Therefore, it was concluded that the norms of the orthography of Resava were not consistently implemented in the Baranja Transcription of Dušan's Code. The research also confirmed the coexistence of Raška and Resava orthographic norms in some cases.

Key words: spelling; orthography; the orthography of Resava; Dušan's Code; The Baranja Transcription; 16th century.